

exercise of state power, balanced socio-economic development. A comparison of the views of modern scholars and draft legal acts that offer new approaches to determining the content of the list and the principles of territorial structure of Ukraine. Improvements regulation principles territorial system as the basis for its further construction and development. Great value for territorial reform in Ukraine has a legal definition of the principles of territorial division as the fundamental principles of its construction and operation. These principles are designed to ensure a stable and efficient development of all administrative units and is both a goal, which aims to realize the state sharing the territory of the state into components for the purpose of local government in them.

The purpose of the article the principles of legal regulation of the territorial system, and propose improvements of their contents for possible further implementation of Ukraine's territorial reform. The principles of territorial division as the basic ideas of its operation, the purpose of which is to promote the comprehensive development of territorial units shall be provided by the state and implemented in close relationship as they are complementary each other.

Key words: *administrative unit, foundations, government, local government, region, territorial reform territorial system.*

Стаття надійшла 05 березня 2014 р.

УДК 342.922

В. В. Серета

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ, НА ЯКИХ ПОШИРЮЄТЬСЯ ДІЯ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТАТУТІВ АБО СПЕЦІАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

Розглянуто види адміністративної відповідальності, що призначаються спеціальним суб'єктам за адміністративні правопорушення на загальних підставах. До таких видів відповідальності належать: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або об'єктом правопорушення; конфіскацію предмета, який став знаряддям учинення або об'єктом правопорушення чи грошей, отриманих унаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого громадянину.

Ключові слова: *адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, попередження, штраф, вилучення, конфіскація, позбавлення спеціального права.*

Постановка проблеми. Аналіз положень Кодексу України про адміністративні правопорушення дає підстави вважати, що адміністративна відповідальність військовослужбовців настає, як правило, за правопорушення, які не пов'язані з виконанням службових обов'язків. Тому, на відміну від дисциплінарної відповідальності, застосування до цих спеціальних суб'єктів адміністративних стягнень має позаслужбовий порядок. Питання про притягнення військовослужбовців вирішують не безпосередні начальники, а уповноважені державою органи та посадові особи. Вони виявляють правопорушення, з'ясовують характер, обставини правопорушення та приймають відповідне рішення. Якщо є необхідність, застосовують адміністративне стягнення та забезпечують його виконання.

Стан дослідження відтворений у контексті викладу основних положень, що допомогло максимально повно розкрити обрану **мету** – продемонструвати і проаналізувати види адміністративної відповідальності, що призначаються спеціальним суб'єктам за адміністративні правопорушення на загальних підставах.

Виклад основних положень. Для військовослужбовців та осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, чинне адміністративне законодавство передбачає застосування таких адміністративних стягнень, як попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення чи грошей, отриманих внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, позбавлення спеціального права, наданого громадянину.

До зазначених суб'єктів за вчинене адміністративне правопорушення не застосовуються громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт.

Така обмеженість адміністративної відповідальності для військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, пояснюється безпосередньо тим, що збройні сили та інші передбачені законодавством збройні формування є специфічними утвореннями (організаціями), в яких службові відносини регулюються на основі принципів централізації, єдиноначальства й військової дисципліни в управлінні військами. Тому держава обмежила юрисдикцію цивільних органів влади й управління у сфері притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності.

Варто зауважити, що специфічні особливості правового статусу військовослужбовців та осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, не впливають на кваліфікацію діянь, проте матимуть значення для вирішення питань про призначення стягнення та реалізацію адміністративної відповідальності.

Найбільш легким серед видів адміністративних стягнень є попередження (ст. 26 КУпАП), воно не обмежує майнові та інші права правопорушника, а має лише виховний вплив.

З огляду на це, слід погодитися з думкою більшості авторів, які вважають, що попередження має застосовуватися за вчинення незначних правопорушень до осіб, які вперше вчинили порушення, позитивно характеризуються за місцем праці й у побуті. Хоча такі критерії для застосування попередження в адміністративному законодавстві не встановлені, вважаємо, що вони можуть і повинні застосовуватися на практиці [1; 2; 3; 4; 5]. Під час визначення суті попередження як заходу адміністративного стягнення більшість авторів одностайні у тому, що воно полягає в офіційному, від імені держави, осуді протиправного діяння органом адміністративної юрисдикції і в попередженні правопорушника про недопустимість таких дій надалі [6, с. 19; 7, с. 19].

Попередження як вид адміністративного стягнення, тобто як захід відповідальності, потрібно відрізнити від такого заходу адміністративного примусу, як попередження про припинення протиправної поведінки. Відповідно до п. 1 ст. 11 Закону України «Про міліцію» для виконання покладених на міліцію обов'язків їй надається право вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень міліції, виносити на місці усне попередження особам, які допустили малозначні адміністративні порушення, а в разі невиконання зазначених вимог – застосовувати передбачені законом заходи примусу [8]. Як вказує І. П. Голосніченко, «особа, якій винесено усне попередження, не вважається такою, яка була піддана адміністративному стягненню» [9, с. 54]. Д. М. Бахрах пропонує для уникнення плутанини у розмежуванні різних видів попереджень, називати захід адміністративного припинення не попередженням, а застереженням [10, с. 72].

Розмежування попередження також проводиться з усним зауваженням. Такий захід на відміну від попередження не може розглядатися як міра адміністративної відповідальності і має на меті лише попереджувально-виховний вплив. Як запевняє Л. В. Коваль, усне заува-

ження є юридичним фактом, який звільняє порушника від адміністративної відповідальності [11, с. 59]. Натомість попередження як захід адміністративного стягнення на відміну від усного зауваження має виноситися в письмовій формі. Така вимога встановлена у ст. 26 КУпАП. Фактично, з огляду на вимоги закону, таке оформлення має бути відображене у постанові про накладання такого адміністративного стягнення, як попередження.

Але, крім того, згідно зі ст. 26 і ч. 3 ст. 306 КУпАП у передбачених законом випадках попередження може оформлятися іншими способами.

Попередження передбачене як основне стягнення. А це означає, що до нього, як і до будь-якого іншого основного стягнення, може бути приєднане передбачене законодавством про адміністративні правопорушення додаткове адміністративне стягнення.

Ще одним видом адміністративного стягнення є штраф. Це одне з найбільш поширених адміністративних стягнень. Його застосування передбачено за більшість адміністративних правопорушень, у разі вчинення яких військовослужбовці можуть нести адміністративну відповідальність на загальних підставах. Штраф в адміністративно-правовій літературі достатньо досліджений. Він визначається як грошове стягнення, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених КУпАП та іншими законами України (ст. 27 КУпАП).

Грошовий характер штрафу полягає в тому, що, застосовуючи це стягнення, певний орган чи посадова особа зобов'язує правопорушника сплатити певну грошову суму. Але якщо раніше ця сума встановлювалася в певних грошових одиницях, то відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу» майже всі штрафні санкції, передбачені в КУпАП «прив'язані» до розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян [12].

Що стосується розміру штрафу, то його граничні межі адміністративним законодавством України не встановлені. У законодавчій галузі це призводить до певного хаосу в застосуванні цього заходу стягнення. Як правильно вказує Є. В. Додін «усталеною є тенденція законодавця до збільшення розміру штрафних санкцій, що застосовуються до особи, яка скоїла адміністративне правопорушення» [13, с. 73].

Значні грошові стягнення передбачені за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією. З такими розмі-

рами штрафів не може порівнятися практично жодна із санкцій статей Особливої частини КУпАП, які можуть бути застосовані до військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів. Виняток становить лише ст. 130 КУпАП, яка передбачає відповідальність за керування транспортними засобами в стані сп'яніння і в частині першій встановлює штраф розміром від п'ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а в частині другій за повторне вчинення упродовж року тотожного правопорушення – штраф розміром від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Найменший штраф, який може бути накладений на військовослужбовців, осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, передбачено у ч. 1 ст. 127 КУпАП і становить він 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Адміністративні штрафи можуть встановлюватися у порівняно встановленому розмірі (за наявності верхньої межі), з визначенням верхнього і нижнього рівнів або у твердому розмірі. Більшість санкцій нині чинного КУпАП передбачає штрафи другого виду. Таким чином, створюються умови для накладання стягнень, зважаючи на ступінь тяжкості вчиненого правопорушення, особу, майнове становище правопорушника.

Крім того, на відмінність у розмірах стягнень впливають вид суб'єктів правопорушення (громадяни, посадові особи тощо), а також службове становище суб'єкта, який накладає штраф, або вид органу адміністративної юрисдикції.

Адміністративний штраф, крім державного осуду поведінки правопорушника, тягне для нього певні майнові обмеження в грошовому вираженні. Отже, штраф є більш репресивною санкцією, ніж попередження, і повинен застосовуватися за більш серйозні правопорушення. Але, як вказує І. І. Веремеснюк, «ефективність штрафу значно знижується в результаті короткочасного, разового його застосування до правопорушника» [14, с. 88]. Тому штраф було б доцільно поєднувати з певними додатковими стягненнями. І така можливість існує, оскільки цей захід адміністративного стягнення передбачено як основний.

Ще одним адміністративним стягненням, яке впливає на майнові права громадян, є оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Згідно зі ст. 28 КУпАП, це стягнення полягає у примусовому вилученні певного предмета (знаряддя або безпосереднього об'єкта правопорушен-

ня) за рішенням суду і подальшій реалізації з передачею вилученої суми колишньому власникові з відрахуванням витрат щодо реалізації вилученого предмета.

Застосування цього виду адміністративних стягнень до військово-службовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, передбачено за керування транспортними засобами в стані сп'яніння, ухилення від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан сп'яніння, вчинених повторно упродовж року (ч. 2 ст. 130 КУпАП), а також за повторне керування упродовж року транспортними засобами, незареєстрованими (перереєстрованими) у встановленому порядку, з підробленим номерним знаком, без номерного знаку або з номерним знаком, що не належить цьому засобу, а так само з умисно прихованим знаком (ч. 5 ст. 121 КУпАП). Оплатно вилучається в цих випадках транспортний засіб.

Чинне адміністративне законодавство України оплатне вилучення предмета передбачає як основне і додаткове стягнення одночасно. Однак І. І. Веремесенко пропонує залишити це стягнення лише як додаткове, оскільки воно має чітко визначену спрямованість і абсолютно визначений характер [14, с. 10–11].

Подібним адміністративним стягненням є конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Конфіскація полягає у примусовій безоплатній передачі цього предмета, що перебуває в приватній власності порушника, у власність держави за рішенням суду.

Конфіскація вважається більш суворим стягненням, ніж оплатне вилучення, оскільки останнє має оплатний характер. Водночас, як і оплатне вилучення, спрямованість конфіскації має не загальний, а чітко визначений характер. З одного боку, у законодавстві встановлено перелік адміністративних правопорушень, за які застосовується конфіскація, з іншого – в кожному окремому випадку можуть відчуватися лише певні предмети і речі, що є знаряддям, за допомогою і з використанням яких вчинене адміністративне правопорушення, або результатом правопорушення. У зв'язку з цим обмеження майнових прав винної особи у разі конфіскації відбувається через індивідуально визначені предмети.

Для ілюстрації цих теоретичних положень як найкращим є приклад конфіскації, передбаченої у ст. 85 КУпАП. Згідно з цією статтею, за порушення правил полювання, рибальства, здійснення інших видів спеціального використання об'єктів тваринного світу передбачається адмі-

ністративна відповідальність у вигляді застосування штрафу як основного стягнення і конфіскації рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника, а також незаконно добутих об'єктів тваринного світу як додаткового стягнення.

Відповідно до ч. 1 ст. 29 КУпАП конфіскований може бути лише предмет, який є приватною власністю порушника. Слід погодитися з Д. М. Бахрахом, що конфіскувати річ, яка не належить правопорушнику, – означає покарати власника майна, який не вчиняв правопорушення і не притягується до адміністративної відповідальності [10, с. 73]. Конфіскація за такої умови, передбаченої в законодавстві, зводить нанівець бажаний правопорушником і досягнутий ним в результаті вчинення правопорушення результат. Однак конфіскація, як і оплатне вилучення, має певний попереджувальний ефект і не тільки як покарання, оскільки перешкоджає вчиненню цього ж правопорушення надалі через вилучення знарядь правопорушення.

І. І. Веремеєнко зауважує: «...особливості конфіскації дозволяють зробити висновок про виключення будь-якої альтернативи при встановленні цієї адміністративно-правової санкції, про неможливість заміни її іншою адміністративно-правовою санкцією. В іншому випадку ефективність боротьби з адміністративними правопорушеннями може знизитися» [14, с. 91]. Ефективність конфіскації забезпечується також і тим, що обмежуються досить важливі гарантії громадян.

Відповідно до цього у ч. 6 ст. 41 Конституції України встановлено, що конфіскація майна може бути застосована лише за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Таким чином, повноваження щодо застосування конфіскації мають суди, органи, які на професійному рівні здійснюють розгляд адміністративних справ, що повинні забезпечити дотримання права власності особи.

Особливе місце в системі адміністративних стягнень посідає позбавлення спеціального права, наданого певному громадянину. Позбавлення наданого громадянину права полювання застосовується на строк до трьох років за грубе або систематичне порушення порядку користування цим правом. Позбавлення наданого громадянину права керування транспортними засобами застосовується на строк до трьох років за грубе або повторне порушення порядку користування цим правом або на строк до десяти років за систематичне порушення порядку користування цим правом (ст. 30 КУпАП).

Аналізуючи чинне адміністративне законодавство, зауважимо, що позбавлення окремих прав як адміністративне стягнення, яке мо-

же бути застосоване до військовослужбовця, та особи, на яку розповсюджується дія дисциплінарного статуту, встановлене за адміністративні правопорушення, пов'язані з неправильним використанням джерел підвищеної небезпеки і різноманітних громадських фондів. У статті 30 КУпАП визначено два види позбавлення спеціальних прав: права керування транспортними засобами і права полювання.

Застосування вказаної санкції пов'язане з обмеженням правової сфери винної особи, з позбавленням її на час визначеного суб'єктивного права. Позбавити можна лише такого права, яке надане компетентним органом, на підставі індивідуального юридичного акта. На це вказує і законодавство про адміністративні правопорушення, яке вживає словосполучення «спеціальні права», а не будь-які права, стосовно їх позбавлення. Очевидно, що конституційні права тут ні до чого.

Позбавлення спеціального права в якості адміністративного стягнення виконує функцію покарання і водночас попередження вчинення нових адміністративних правопорушень. Ці два моменти досить вдало поєднуються в розглядуваному стягненні, а використання такої санкції двояко сприяє охороні правопорядку. З одного боку, як і будь-яка юридична санкція, позбавлення прав має виховне значення, виконує завдання загальної і окремої превенції. З іншого – позбавлення окремих прав попереджує більш серйозні порушення, оскільки особа, позбавлена окремих прав, втрачає можливість вчиняти такі правопорушення.

Позбавлення спеціальних прав для військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, передбачене за вчинення ними грубого порушення правил полювання (полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами), за порушення більшості правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, вчинених за обтяжуючих обставин.

Позбавлення спеціального права може бути застосоване окремо або в поєднанні з конфіскацією чи оплатним вилученням.

Треба зауважити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення визначає обставини, що виключають застосування до військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, адміністративної відповідальності. Інститути необхідної оборони, крайньої необхідності і затримання порушника мають стимулювальне значення у сфері адміністративно-правового регулювання, за їх допомогою «активізується участь громадян у попередженні адміністративної делікатності» [12, с. 241]. «Громадський порядок

охороняється перш за все громадянами», оскільки «держава не в змозі забезпечити будь-який громадський об'єкт (вулицю, провулок, під'їзд будинку) нарядом міліції» [16, с. 101].

Військовослужбовці та особи, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, разом з іншими громадянами, також користуються цими обставинами. Адміністративне законодавство України не передбачає винятків для військовослужбовців, та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, стосовно обставин, що виключають адміністративну відповідальність. Стаття 17 КУпАП встановлює, що особа, яка діяла в стані крайньої необхідності, необхідної оборони або яка була в стані неосудності, не підлягає адміністративній відповідальності. Також ці обставини вирізняються з-поміж тих, що виключають провадження у справі про адміністративні правопорушення. У статті 247 КУпАП встановлено, що провадження у справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю у разі вчинення дії особою в стані крайньої необхідності або необхідної оборони, а також у стані неосудності особи.

Як і для більшості громадян, відмова військовослужбовця від дій у стані крайньої необхідності або необхідної оборони не призводить до правових наслідків. Однак щодо цієї категорії осіб є суттєва особливість, яка фактично означає виняток із загального правила.

Згідно зі ст. 17 Конституції України, оборону країни, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності здійснюють Збройні сили України, а забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України – відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються основним законом. Відповідно на військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, покладаються найважливіші функції держави. Термін «найважливіші функції» не вигаданий і вживається законодавцем в тій же ст. 17 Конституції України.

Отже, специфіка не тільки соціального, а й правового становища військовослужбовців під час здійснення ними своєї службової діяльності суттєва і має державне значення. А тому, коли на військовослужбовців покладено обов'язок через їхнє службове становище, виконувати суспільні функції або на інших підставах охороняти від суспільно небезпечних та інших посягань державні, громадські або особисті інтереси (бойове чергування, патрулювання, вартова служба тощо) – необхідна оборона і крайня необхідність буде не тільки певною гарантією, правом, а й юридичним обов'язком.

«Умови правомірності необхідної оборони, крайньої необхідності для цих осіб такі ж, як і для всіх інших громадян, але відмова їх від зазначених дій буде розглядатися як службове або інше порушення, а в окремих випадках – як злочин» [17, с. 246].

Дисциплінарні статuti, якими визначається спеціалізація правового статусу цих суб'єктів, встановлюють: «обов'язок командирів чергових сил і засобів докладно знати обстановку, діяти сміливо й рішуче, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, забезпечувати виконання бойового завдання»; «обов'язок органів та підрозділів цивільного захисту захищати життя, здоров'я, права та власність громадян, територію, інтереси суспільства і держави у разі виникнення надзвичайних ситуацій... Начальник даного органу та підрозділу несе відповідальність за відданий (виданий) наказ чи розпорядження, його відповідність законодавству, за зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень та службову недбалість під час віддання (видання) наказу чи розпорядження, а також за невжиття заходів для забезпечення його виконання»; «обов'язок рядового та начальницького складу ОВС є захист і охорона від протиправних посягань на життя, здоров'я, права та свободи громадян, власність, довкілля, інтереси суспільства і держави» [18].

В той же час ст. 18 і 19 КУпАП визначають умови правомірності дій особи в стані крайньої необхідності і необхідної оборони. Водночас теоретики права доводять неможливість процесуального доведення необхідної оборони. Наприклад, М. С. Студенікіна вказує, що випадки необхідної оборони щодо поведінки, яка відповідає ознакам адміністративного правопорушення, трапляються не дуже часто, але все-таки вони можуть бути [19, с. 26]. Відповідно до зазначеного С. С. Сливка зауважує, що кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади [20, с. 46].

Ще однією обставиною, що виключає застосування адміністративної відповідальності, є стан неосудності особи, яка вчиняє певні протиправні проступки (ст. 17 КУпАП). Згідно зі ст. 20 КУпАП не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабумства чи іншого хворобливого стану. На думку С. М. Тараненка, «в адміністративно-правовій літературі майже не приділено уваги ви-

вченню статті 20 КУпАП України, при визначенні якої застосовуються ті ж критерії, які передбачені при вчиненні злочину» [21, с. 88].

Відтак, Л. В. Коваль передбачає для стану неосудності два психологічні (у кримінальному праві – юридичні) критерії: а) нездатність усвідомлювати властивості і значення вчинюваного діяння; б) нездатність керувати своїми вчинками; а також патологічний (медичний) критерій: душевна хвороба або душевний розлад [11, с. 43, 47]. Для визнання особи неосудною потрібно хоча б часткове поєднання психологічного (юридичного) і патологічного (медичного) критеріїв.

З цього приводу необхідно наголосити, що випадки, коли особа усвідомлює свої дії, але не може керувати ними (клептоманія, піроманія, морфійне голодування), простежуються не часто. Спричинити стан неосудності може хронічна душевна хвороба, тимчасовий розлад душевної діяльності, слабоумство чи інший хворобливий стан. Стосовно такої категорії суб'єктів, як військовослужбовці та особи, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, можливість виникнення стану неосудності під час вчинення ними адміністративних правопорушень мінімізована.

Згідно з Положенням про військово-лікарську експертизу у Збройних силах України, затвердженим Наказом Міністра оборони України від 14 серпня 2008 р. № 402, військовослужбовці з відповідними розладами психіки і поведінки та хворобами нервової системи повинні визнаватися не придатними до військової служби.

Треба також зауважити, коли особа вчинила адміністративне правопорушення в стані осудності, але під час провадження у справі захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними, то адміністративне законодавство такі випадки не урегулює. Лише на теоретичному рівні вказується, якщо особа вчинила адміністративний проступок, але під час провадження у справі захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії і керувати ними, то в цьому разі обов'язково має бути проведена психіатрична експертиза, за висновком якої повинно бути вирішене питання про застосування примусових заходів медичного характеру і якщо не закінчився термін давності – питання про притягнення особи до адміністративної відповідальності [22, с. 24].

На сьогодні чинне адміністративне законодавство України не передбачає інших обставин, окрім крайньої необхідності, необхідної оборони і неосудності, що унеможливили б адміністративну відпо-

відальність. Однак деякі фахівці з адміністративного права пропонують розширити перелік таких обставин.

Наприклад, С. Д. Князев пропонує доповнити перелік обставин, що виключають адміністративну відповідальність, такою обставиною, як затримання злочинця. Він переконаний, що «пряме закріплення цієї обставини в діючому законодавстві... великою мірою відповідає потребам забезпечення законності в правозастосовній діяльності» [23, с. 98]. Урегулювання цього питання надзвичайно актуальне для виконання обов'язків вартового на посту, у разі затримання порушника. З цього приводу В. М. Туманов зазначає, що в КУпАП серед обставин, які виключають адміністративну відповідальність, необхідно закріпити ризик [24, с. 19–20]. Деякі науковці пропонують до переліку цих обставин додати «виконання протиправного наказу» [25]. З цього приводу І. С. Климов і В. О. Белоконов зазначають, що питання про застосування юридичної відповідальності за виконання підлеглим незаконного наказу може порушуватися в таких випадках: виконання наказу підлеглим, поінформованим про протиправний характер цього наказу; виконання незаконного (злочинного) наказу особою, що сумнівається в його правомірності; виконання явно неправомірного наказу, але такого, що не має ознак злочину; виконання явно злочинного наказу [26, с. 3]. На нашу думку, необхідно виконання наказу, який навіть і є неправомірним, розглядати також як обставину, що виключає адміністративну відповідальність.

З цього приводу необхідно доповнити КУпАП ст. 191 «Виконання протиправного наказу, що підпадає під ознаки адміністративного проступку». Відповідно «військовослужбовці та особи, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, не підлягають адміністративній відповідальності у випадку вчинення діяння, що підпадає під ознаки адміністративного правопорушення на виконання наказу».

Висновки. Отже, підводячи підсумок необхідно зауважити, що на сьогодні представляється вельми актуальним запровадження комплексної реформи юридичної відповідальності військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, якою б було охоплено зміст та види відповідальності спеціальних суб'єктів; їх правовий статус. Це, своєю чергою, дозволить сформулювати концептуальну основу юридичної відповідальності військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, засновану на аналізі сучасного стану механізму юридичної відповідальності з урахуванням міжнародного досвіду притягнення зазначених суб'єктів до юриди-

чної відповідальності та визначити напрями розвитку сучасного адміністративного законодавства про юридичну відповідальність спеціальних суб'єктів. Обґрунтування та наповнення конкретним змістом такої концепції дозволить переглянути правові основи адміністративної відповідальності військовослужбовців та осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів, сформувані обґрунтовані пропозиції з удосконалення інституту адміністративної відповідальності зазначених суб'єктів, порядку притягнення їх до відповідальності та удосконалити заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні проступки, які скоєні військовослужбовцями та особами, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів.

1. Филатов И. Т. Спорный вопрос дисциплинарной и административной ответственности / И. Т. Филатов, Н. В. Плюхин // Советское государство и право. – 1971. – № 10. – 132–135.

2. Самощенко М. С. Ответственность по советскому законодательству / М. С. Самощенко, М. С. Фарукшин. – М.: Юрид. лит., 1971. – 240 с.

3. Рябов Ю. С. Административно-предупредительные меры (Теоретические вопросы) / Ю. С. Рябов. – Пермь: Кн. изд-во, 1974. – 82 с.

4. Лунёв А. Е. Административная ответственность за правонарушения / А. Е. Лунёв. – М.: Госюриздат, 1961. – 187 с.

5. Куян І. Адміністративна відповідальність як інструмент правової держави / І. Куян // Право України. – 1988. – № 5. – С. 66–68.

6. Анджієвський В. С. Нове законодавство про адміністративні правопорушення / В. С. Анджієвський, І. А. Тимченко. – К.: Політвидав України, 1987. – 107 с.

7. Рябов Ю. С. Административная ответственность граждан и должностных лиц / Ю. С. Рябов. – Пермь: Кн. изд-во, 1984. – 114 с.

8. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

9. Голосніченко І. П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права / І. П. Голосніченко. – К.: Вища школа, 1991. – 207 с.

10. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник / Д. Н. Бахрах. – М.: Изд-во БЕК, 1997. – 350 с.

11. Коваль Л. В. Адміністративне право України / Л. В. Коваль. – К.: Основи, 1994. – 154 с.

12. Про внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу: Закон України від 7 лютого 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 14. – Ст. 114.

13. Додин Е. В. Административная ответственность в свете Конституции Украины / Е. В. Додин // Юридический вестник. – 1997. – № 3 – С. 70–74.

14. Веремеенко И. И. Административно-правовые санкции / И. И. Веремеенко. – М.: Юрид. лит., 1975. – 192 с.

15. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О. І. Остапенко. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ, 1995. – 312 с.

16. Бельский К. С. Феноменология административного права / К. С. Бельский. – Смоленск, 1995. – 144 с.

17. Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А. Я. Сухарев. – М.: Сов. энцикл., 1987. – 2-е изд., доп. – 527 с.

18. Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 29. – Ст. 398.

19. Студеникина М. С. Что такое административная ответственность? / М. С. Студеникина. – М.: Сов. Россия, 1990. – 105 с.

20. Сливка С. С. Самозахист населення: моральний аспект / С. С. Сливка. – Львів: Каменяр, 1996. – 144 с.

21. Тараненко С. Щодо поняття неосудності в адміністративному праві / С. Тараненко // Право України. – 1998. – № 6. – С. 88–89.

22. Лазарев Б. Административная ответственность / Б. Лазарев. – М.: Моск. рабочий, 1985. – 77 с.

23. Князев С. Д. Обстоятельства, исключающие административную ответственность / С. Д. Князев // Правоведение. – 1990. – № 6. – С. 97–99.

24. Туманов В. М. Административная ответственность предпринимателя: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право» / В. М. Туманов. – Одесса, 1993. – 20 с.

25. Білоусов Ю. В. До питання про способи захисту прав військовослужбовців від неправомірного наказу / Ю. В. Білоусов // Адвокат. – 1998. – № 4. – С. 23–25.

26. Климов І. В яких випадках наказ командира вважається незаконним? / І. Климов, В. Белоконов // Народна армія. – 1997. – 24 верес.

Середя В. В. Административная ответственность за административные правонарушения специальных субъектов, на которых распространяется действие дисциплинарных уставов или специальных положений о дисциплине

Рассматриваются виды административной ответственности, назначаемые специальным субъектам за административные правонарушения на общих основаниях. Автор относит к таким видам ответственности: предупреждение; штраф; возмездное изъятие предмета, явившегося орудием совершения или объектом правонарушения; конфискации предмета, явившегося орудием совершения или объектом правонарушения или денег, полученных в результате совершения административного правонарушения; лишение специального права, предоставленного гражданину.

Ключевые слова: административная ответственность, административное правонарушение, предупреждение, штраф, изъятие, конфискации, лишение специального права.

Sereda V. V. Administrative liability for administrative offenses of special subjects folling under the action of the disciplinary statutes or the discipline special regulations

The article considers types of administrative liability, which is imposed to special subjects (military men and other persons who are subject to the disciplinary statutes) for administrative violations on general grounds. From the author's point of view such types of liability are as following: warning; fine; compensated seizure of an item, which appeared to be the instrument or the direct object of an administrative offense; confiscation of an item which appeared to be the instrument or the direct object of administrative offense or money received as a result of committing an administrative offense; deprivation of a special right granted to the citizen.

Based on the analysis the author upholds the introduction of a comprehensive reform of the legal responsibility of the military and those who are subject to disciplinary statutes, which should cover the contents and types of liability of special subjects; their legal status. This will allow to form the conceptual basis of legal liability of military men and persons who are subject to disciplinary regulations, based on an analysis of the current state of the mechanism of legal liability, taking into account international experience in attracting indicated subjects to legal liability and determine the direction of development of modern administrative legislation on the legal liability of special objects. Reasoning and fulfillment with the specific content of such a concept will allow to revise the legal basis of the administrative liability of the military and those who are subject to disciplinary statutes, to form a grounded proposals on improving the institution of administrative liability of the specified subjects, the order of bringing them to justice and improve measures to ensure proceedings on administrative offenses cases, committed by the military and persons who are subject to action of the disciplinary statutes.

Key words: *administrative liability, administrative offences, warning, fine, seizure, confiscation, deprivation of a special right.*

Стаття надійшла 05 травня 2014 р.

УДК 351.741

В. О. Скорик

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІЗ ГРОМАДСЬКИМИ ФОРМУВАННЯМИ
В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Розглянуто головні напрями взаємодії громадян з органами внутрішніх справ. Надано характеристику історичним передумовам формування громадських об'єднань, а також запропоновано їх основні форми. Зазначено, що громадські формування з охорони громадського порядку є надійним помічником